

POLSKIE DZIEDZICTWO KULTUROWE W KRAJACH EUROPY ZACHODNIEJ (10)

Zbiory muzealne polskich instytucji emigracyjnych w Wielkiej Brytanii

O ile o powstaniu Biblioteki Polskiej w Paryżu czy Muzeum Polskiego w Rapperswilu zadecydowały XIX-wieczne, zakończone klęską, zrywy niepodległościowe, to utworzenie polskich instytucji emigracyjnych w Wielkiej Brytanii związane było z wydarzeniami II wojny światowej. Postanowienia jałtańskie i międzynarodowe uznanie dla rządu komunistycznego w kraju spowodowało, że wielu działaczy politycznych oraz żołnierzy Wojska Polskiego zdecydowało się pozostać na emigracji.



Mundur gen. Sikorskiego ze zbiorów Instytutu i Muzeum im. gen. Sikorskiego w Londynie.
Fot. Agnieszka Mazur

INSTYTUT POLSKI I MUZEUM IM. GEN. SIKORSKIEGO

U podstaw dzisiejszego Instytutu leżą dwie istniejące wcześniej instytucje naukowo-kulturalne: działający od 1939 r. Polski Ośrodek Naukowy oraz założony w 1945 r. Instytut Historyczny im. gen. Sikorskiego. Siedzibą Instytutu od 1947 r. jest dom przy Princes Gate, znajdujący się w reprezentacyjnej dzielnicy Londynu. Pod dzisiejszą nazwą Instytut funkcjonuje od 1964 r.

Zrębem kolekcji Instytutu jest archiwum polityczne oraz pamiątki i dokumenty osobiste gen. Władysława Sikorskiego, przekazane w 1945 r. przez Helenę Sikorską. Znalazło się tu również archiwum działającego na obczyźnie Rządu Rzeczypospolitej oraz zbiory muzealne i archiwalne wojska, w tym m.in. Archiwum i Muzeum Sił Zbrojnych ze Szkocji, Archiwum i Muzeum Polowego nr 1 z Neapolu i nr 2 z Kairu. Do końca lat 50. w Banknock House w Szkocji działał oddział Muzeum, w którym zgromadzona była większość eksponatów. Znaczna ich część w latach

50. została zwrócona do krajowych instytucji muzealnych. W 1973 r. do Instytutu przyłączono Polski Instytut Historyczny.

Główna część ekspozycji Muzeum poświęcona jest historii II wojny światowej i obejmuje m.in. kampanię wrześniową, internowania na Litwie, Węgrzech i w Rumunii, działalność Polskich Sił Zbrojnych oraz Armii Krajowej. W gablotach prezentowane są muzealia dotyczące poszczególnych formacji: uzbrojenie, umundurowanie i odznaczenia.

Szczególne znaczenie mają pamiątki związane z osobą gen. Sikorskiego. W gablotach zgromadzono jego odznaczenia, a na ekspozycji znajdują się również biurko i krzesło używane przez generała, gdy sprawował funkcję Naczelnego Wodza i premiera. Najbardziej jednak cenną pamiątkę stanowi jego mundur, który odnaleziono po katastrofie w Gibraltarze w 1943 r.

W zbiorach Muzeum przechowywany jest egzemplarz niemieckiej maszyny szyfrującej „Enigma”, której system kodujący został złamany przez polskich kryptologów. Prezentowany jest również wykrywacz min polskiej konstrukcji, używany przez wojska alianckie w czasie II wojny światowej.

Imponująca jest kolekcja sztandarów, które napływały do Muzeum bezpośrednio po wojnie oraz w okresie późniejszym. To właśnie ze względu na bogaty zbiór weksyliów Instytut uznawany jest za „Sanktuarium Wojska Polskiego”. Wśród nich wyróżnić można najstarsze w kolekcji sztandary 1. Pułku Ułanów Krechowieckich, 2. Pułku Ułanów Grochowskich i 14. Pułku Ułanów Jazłowieckich.

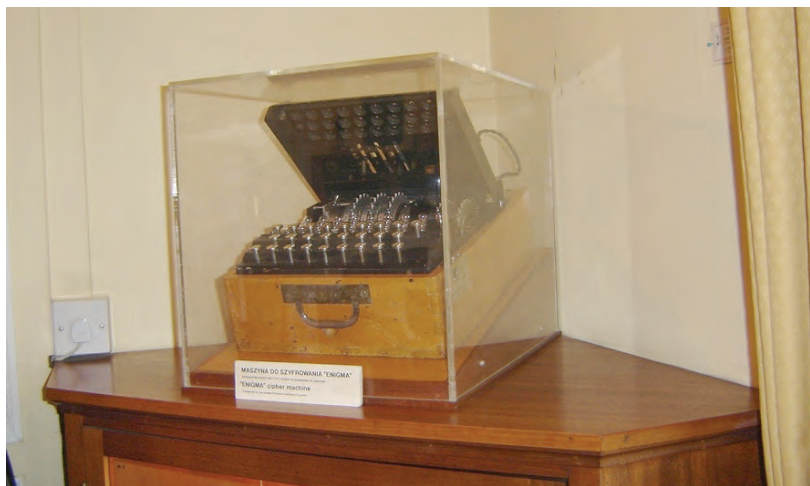
Na wyróżnienie zasługują również depozyty Ordynacji Krasieńskich, w tym ozdobny rząd koński z 1810 r. należący do gen. Wincentego Krasieńskiego. Zamówiony został przez Krasieńskiego prawdopodobnie z okazji ślubu Napole-



Rząd koński gen. W. Krasieńskiego ze zbiorów Instytutu i Muzeum im. gen. Sikorskiego w Londynie.
Fot. Agnieszka Mazur



Sala ekspozycyjna Instytutu i Muzeum im. gen. Sikorskiego w Londynie z prezentowanymi tam sztandarami.
Fot. Agnieszka Mazur



Niemiecka maszyna szyfrująca „Enigma” ze zbiorów Instytutu i Muzeum im. gen. Sikorskiego w Londynie.
Fot. Agnieszka Mazur



Fragment stałej ekspozycji kolekcji POSK-u. Fot. Ryszard Szydło



Fragment ekspozycji w Instytucie Józefa Piłsudskiego w Londynie. Fot. Jacek Miler

ona i używany podczas wyprawy na Moskwę. Z kolekcji tej pochodzą również części uzbrojenia ochronnego z XVII i XVIII w.: hełmy, napierśniki, rękawice.

Wspomnieć należy jeszcze o bogatych zbiorach ikonograficznych, w tym serii miedziorytów Stefano della Belli przedstawiających wjazd Jerzego Ossolińskiego do Rzymu w 1663 r.

Warto podkreślić, że w roku 1988 do Instytutu przyłączono, powstałe w 1947 r. z inicjatywy gen. Bora-Komorowskiego, Studium Polski Podziemnej (przy jednoczesnym zachowaniu jego autonomii organizacyjnej i finansowej). W zbiorach Studium znajduje się kolekcja prawie 800 muzealiów, po części stanowiącej ekspozycję w Instytucie oraz depozyt w Imperial War Museum. Są to głównie pamiątki związane z Armią Krajową: odznaki oddziałów i elementy umundurowania, pieczętki, opaski, przepustki, legitymacje, grypsy, powielacze, środki łączności, znaczki i stemple pocztowe z Powstania Warszawskiego oraz pamiątki z obozów jenieckich.

POSK, CZYLI POLSKI OŚRODEK SPOŁECZNO- KULTURALNY

Na powstanie POSK-u wpłynęła sytuacja Polaków na emigracji w latach 50. Dzięki wyjątkowej postawie prof. Romana Wajdy udało się zjednoczyć

społeczność polonijną w Wielkiej Brytanii i powołać w 1964 r. do życia Polski Ośrodek Społeczno-Kulturalny w Londynie. Od 1974 r. POSK posiada siedzibę przy King Street, gdzie oprócz samego Ośrodka mieści się Biblioteka Polska, sala teatralna, klub jazzowy oraz ekspozycja własnej kolekcji. Schronienie znalazły tu również inne samodzielne organizacje emigracyjne.

Prezentowane od 2007 r. w szerszym zakresie zbiory Ośrodka określane są mianem Kolekcji POSK-u. Zbiory te na przestrzeni lat powiększały się dzięki kolejnym hojnym darom i zapisom. Są to głównie przedmioty upamiętniające członków, fundatorów i darczyńców POSK-u, stanowiące przede wszystkim osobiste pamiątki, zdjęcia, dokumenty, ale także sztukę zdobniczą i meble. Na ekspozycji zobaczyć więc można kolekcję: Jadwigi i Tomasza Grayów, rodziny Motzów, Mieczysława Lurczyńskiego, a także Stefani i Zygmunta Eislerów, prezentujące ich niesamowite życiorysy i pasje.

Szczególnie warta uwagi jest ekspozycja prezentująca dorobek kilkudziesięciu emigracyjnych polskich artystów wywodzących się w większości z polskiej szkoły malarstwa, która w 1945 r. powstała jeszcze we Włoszech przy II Korpusie, a jej twórcą był prof. Marian Bohusz-Szyszko. W unikalnym tego typu zbiorze poza krajem zobaczyć można prace, m.in.: Janiny Baranowskiej, Tade-

usza Beutlicha, Romana Black-Blachowskiego, Adama Bunscha, Ryszarda Demela, Stanisława Frankiela, Bogusława Gorgolewskiego, Olgi Karczewskiej, Kingi Kozerskiej, Tadeusza Znicz-Muszyńskiego, Haliny Nałęcz, Kazimierza Pacewicza, Józefa Piwowara (w tym również jego rzeźby i ceramikę), Zdzisława Ruszkowskiego, Stefana Stachowicza, Haliny Sukiennickiej, Feliksa Topolskiego, Zygmunta Turkiewicza, Tadeusza Wąsa, Tadeusza Zielińskiego, Marka Żuławskiego oraz samego profesora Bohusza-Szyszko.

INSTYTUT JÓZEFA PIŁSUDSKIEGO W LON- DYNIE

Instytut Józefa Piłsudskiego jest przykładem organizacji, której siedziba znalazła się w budynku Polskiego Ośrodka Społeczno-Kulturalnego przy King Street. Historia samego Instytutu sięga 1947 r., kiedy to rozpoczął działalność jako kontynuator istniejącego w Warszawie, w latach 1923-1939, Instytutu Badania Najnowszej Historii Polski. Jego siostrzaną instytucją jest Instytut Józefa Piłsudskiego w Nowym Jorku. Podstawowa działalność tej placówki koncentruje się na prowadzeniu badań historycznych. Nie do pominięcia jest jednak zgromadzona przez Instytut kolekcja muzealiów składająca się z pamiątek osobistych po marszałku Pił-



"Klucze Wilna" подарowane Marszałkowi Józefowi Piłsudskiemu w 1922 r. (*Instytut Józefa Piłsudskiego w Londynie*, oprac. Janusz Zuziak i Komitet Redakcyjny Instytutu, Londyn 2002 r.)



Kolekcja polskiej broni białej w Komnacie Rycerskiej im. W. Buchowskiego w Muzeum w Fawley Court (ilustracja z książki K. Grodziska, A. Suchcitz *Zostanie po nich nikły ślad... Polskie groby na cmentarzach w Laxton Hall, Pitsford Hall, Fawley Court i Henley-on-Thames*, Kraków 2007)



Srebrna buława Marszałka Józefa Piłsudskiego ze zbiorów Instytutu Józefa Piłsudskiego w Londynie. (*Instytut Józefa Piłsudskiego w Londynie*, oprac. Janusz Zuziak i Komitet Redakcyjny Instytutu, Londyn 2002 r.)

sudskim, pamiątek legionowych oraz obiektów z lat 1918-1939 a także pamiątek po pracownikach Instytutu.

Pamiątki po Marszałku, będące najcenniejszą częścią zbiorów Instytutu, są własnością rodziny Piłsudskich i Jarczewskich i stanowią ich depozyt. Wspomnieć tu należy srebrną buławę wręczoną Piłsudskiemu w dniu obchodów Święta Niepodległości w 1920 r., czy jego mundur z lat trzydziestych z odznaczeniami: Krzyżem Virtuti Militari, Krzyżem Niepodległości oraz Krzyżem Walecznych. Z pamiątek po Marszałku wymienić warto również „Klucze Wilna” związane z oswobodzeniem miasta przez wojska polskie, a wręczone Piłsudskiemu w 1922 r. podczas uroczystości przed Ostrą Bramą. Na jednym z kluczy widnieje znak Korony – Orzeł Biały i medalion Matki Boskiej Częstochowskiej, na drugim znak Litwy – Pogoń z medalionem Matki Boskiej Ostrobramskiej. Oba klucze, wykonane według projektu prof. Ferdynanda Ruszczyca, łączy tarcza z inicjałami „J.P.”.

Niezwykle cenny eksponat stanowi medalion z brązu przedstawiający głowę Józefa Piłsudskiego. Pochodzi on z tablicy pamiątkowej wmurowanej w ścianę gmachu Sejmu RP w 1929 r. Zrabowany przez Niemców, został odna-

leziony i przekazany do Instytutu przez jednego z żołnierzy 1. Dywizji Pancernej. W kolekcji znaleźć można również przedmioty osobiste Marszałka Piłsudskiego, jak: sygnet, binokle, medalik, papierosnice, wieczne pióra czy zegarki.

W zbiorach muzeum zgromadzono także pamiątki po marszałku Edwardzie Śmigłym-Rydzem, w tym odznaczenia i obrazy jego autorstwa. Wart odnotowania jest fakt przekazania w 1992 r. przez Tadeusza Pawłowicza do zbiorów Instytutu kolekcji kilkudziesięciu map z okresu od XVI do XVIII w., w tym tzw. mapy Ptolemeusza z 1525 r.

FAWLEY COURT – – ZAMKNIĘTY ROZDZIAŁ

Ośrodek Fawley Court należał dotychczas do bardziej znanych instytucji polonijnych. Jego siedzibą była, położona niedaleko Londynu, posiadłość projektu samego Christophera Wrena. Istniejące od 1953 r. przy Zakonie Marianów w Fawley Court muzeum było kontynuatorem utworzonego w 1925 r. muzeum przy Gimnazjum Zgromadzenia Księżki Marianów na Białanach w Warszawie. Zakończyło ono swą działalność w 2006 r. Twórcą i wieloletnim opiekunem tego muzeum był

ksiądz Józef Jarzębowski, historyk i kolekcjoner pamiątek związanych z powstaniem styczniowym 1863 r. Do jego zbioru należały m.in. bezcenne rodzinne pamiątki Trauguttów. W muzeum eksponowano również kolekcje polskiej białej broni, w tym najcenniejsze egzemplarze szabel z XVI i XVII w., ofiarowane przez majora Witolda Buchowskiego oraz zagraniczną broń białą przekazaną przez Zygmunta Ipohorskiego-Lenkiewicza. Zbiory obejmowały ponadto wiele obrazów olejnych z okresu od XVII do XIX w., bogate zbiory ikonograficzne z najstarszymi przykładami z XVI w., pamiątki związane z Konstytucją 3 Maja, powstaniem kościuszkowskim, Księstwem Warszawskim, powstaniem listopadowym, I i II wojną światową, wojną 1920 r., okresem międzywojennym oraz powojennym, a także wiele innych obiektów stanowiących pokaźną i cenną kolekcję.

Zbiory ze zlikwidowanego muzeum przewieziono do Polski. Na terenie Sanktuarium Matki Bożej Licheńskiej w Licheniu Starym powstaje Muzeum im. ks. Józefa Jarzębowskiego. Otwarcie planowane jest jeszcze w tym roku. Obecnie trwają prace zabezpieczające i dokumentacyjne. ■